

ARTICULUS IV. 54

Utrum Deus sit maxime unus.

Inf. quæst. xviii. art. 3. cor. & quæst. xxxviii. art. 3. cor.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Deus non sit maxime unus. Unum enim dicitur secundum privationem divisionis. Sed privatio non recipit magis, & minus. Ergo Deus non dicitur magis unus quam alia quæ sunt unum.

2. Præterea. Nihil videtur esse magis indivisibile quam id quod est indivisibile actu, & potentia, cuiusmodi est punctus, & unitas. Sed in tantum dicitur aliquid magis unum, in quantum est indivisibile. Ergo Deus non est magis unum quam unitas, & punctus.

3. Præterea. Quod est per essentiam bonum, est maxime bonum. Ergo quod est per essentiam suam unum, est maxime unum. Sed omne ens est unum per suam essentiam, ut patet per Philosophum in IV. Metaph. (text. 3.) Ergo omne ens est maxime unum: Deus igitur non est magis unum quam alia entia.

Sed contra est quod dicit (a) Bernardus (Lib. V. de consid. cap. viii. in fin.) quod inter omnia, quæ unum dicuntur, arcem tenet unitas divine Trinitatis.

Respondeo dicendum, quod cum unum sit ens indivisum, ad hoc quod aliquid sit maxime unum, oportet quod sit, & maxime ens, & maxime indivisum. Utrumque autem competit Deo. Est enim maxime ens, in quantum est non habens aliquod esse determinatum per aliquam naturam, cui adveniat; sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatum. Est autem maxime indivisum, in quantum neque dividitur actu, neque potentia, secundum quemcumque modum divisionis, cum sit omnibus modis simplex, ut supra ostensum est. (quæst. xi. art. 7.) Unde manifestum est quod Deus est maxime unus.

Ad primum ergo dicendum, quod licet privatio secundum se non recipiat magis & minus, tamen secundum quod eius oppositum recipit magis & minus, etiam ipsa privativa dicitur secundum magis & minus. Secundum igitur quod aliquid est magis divisum, vel divisibile, vel minus, vel nullo modo, secundum hoc aliquid dicitur magis, & minus, vel maxime unum.

Ad secundum dicendum, quod punctus, & unitas, (b) quæ est principium numeri, non sunt maxime entia, cum non habeant esse nisi

(a) Al. Boetius. (b) Ita cod. Alcan. cum editis plurimis. Duacensis vero & Lovanienfes legunt est. Camer. quæ sunt principia quantitatis.

in subiecto aliquo. Unde neutrum eorum est maxime unum. Sicut enim subiectum non est maxime unum propter diversitatem accidentis, & subiecti, ita nec accidens.

Ad tertium dicendum, quod licet omne ens sit unum per suam substantiam, non tamen se habet æqualiter substantia cuiuslibet ad causandam unitatem: quia substantia quorundam est ex multis composita, quorundam vero non.

QUÆSTIO XII.

Quomodo Deus à nobis cognoscatur,

in tredecim articulis divisa.

Quia in superioribus consideravimus, qualiter Deus sit secundum se ipsum, restat considerandum, qualiter sit in cognitione nostra, id est quomodo cognoscatur à creaturis: & circa hoc queruntur tredecim.

Primo, utrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei.

Secundo, utrum Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatam.

Tertio, utrum oculo corporeo Dei essentia possit videri.

Quarto, utrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus facultatibus sit videre Dei essentiam.

Quinto, utrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam indigeat aliquo lumine creato.

Sexto, utrum videntium essentiam Dei unus alio perfectius videat.

Septimo, utrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam.

Octavo, utrum intellectus creatus videns Dei essentiam, omnia in ipsa cognoscat.

Nono: utrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat.

Decimo, utrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videntur.

Undecimo, utrum in statu huius vite possit aliquis homo essentiam Dei videre.

Dodecimo, utrum per rationem naturalem Deum in hac vite possimus cognoscere.

Tertiodecimo, utrum supra cognitionem naturalis rationis sit in presenti vite aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICULUS I. 55

Utrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.

1. 2. quæst. lvi. art. 1. cor. & quæst. xciii. art. 2. cor. & iii. cont. cap. li. liv. & lviii. & ver. quæst. viii. art. 1. & quol. 7. art. 2. & opus. li. cap. cv.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod nullus intellectus creatus possit Deum per essentiam videre. Chrysostronus enim super Joan. (hom. xiv. aliquantulum à princ.) exponens illud, quod dicitur Joan. 1. Deum nemo vidit unquam, sic dicit: Ipsum quod est Deus, non solum Propheta, sed nec Angeli viderunt, nec Archangeli. Quod enim creabile est nature, qualiter videre poterit quod increabile est? Dionysius etiam in 1. cap. de div. Nomin. (à med. illius lect. 3.) loquens de Deo dicit: Neque sensus est ejus, neque phantasia; neque opinio, nec ratio, nec scientia.

2. Præterea. Omne infinitum, in quantum huiusmodi, est ignotum. Sed Deus est infinitus, ut supra ostensum est (quæst. viii. art. 1.) ergo secundum se est ignotus.

3. Præterea. Intellectus creatus non est cognoscitivus nisi existentium. Primum enim quod cadit in apprehensionem intellectus, est ens. Sed Deus non est existens, sed supra existentiam, ut dicit Dionysius. (cap. 1. & 11. de divin. Nom.) Ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum.

4. Præterea. Cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitum sit perfectio cognoscentis. Sed nulla est proportio intellectus creati ad Deum, quia in infinitum distant. Ergo intellectus creatus non potest videre essentiam Dei.

Sed contra est quod dicitur I. Joan. 1. 2. Videbimus eum sicuti est.

Respondeo dicendum, quod cum unumquodque sit cognoscibile, secundum quod est in actu, Deus, qui est actus purus absque omni permutatione potentie, quantum in se est, maxime cognoscibilis est. Sed quod est maxime cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile non est, propter excessum intelligibilis supra intellectum; sicut Sol, qui est maxime visibilis, videri non potest à vespertione propter excessum luminis.

Hoc igitur attendentes quidam posuerunt, quod nullus intellectus creatus essentiam Dei videre potest.

Sed hoc inconvenienter dicitur. Cum enim ultima omnis beatitudo in altissima ejus operatione consistat, quæ est operatio intellectus; si nunquam essentiam Dei videre potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio ejus beatitudo consistet quam in Deo: quod est alienum à fide. In ipso enim est ultima perfectio rationalis creaturæ, quod est ei principium essendi: in tantum enim unumquodque perfectum est, in quantum ad suum principium attingit. Similiter etiam est præter rationem. Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intueatur effectum; & ex hoc admiratio in hominibus confurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desiderium naturæ.

Unde simpliciter concedendum est, quod beati Dei essentiam videant.

Ad primum ergo dicendum, quod utraque auctoritas loquitur de visione comprehensionis. Unde præmittit Dionysius (cir. cap. in arg.) immediate ante verba proposita dicens: Omnibus ipse est universaliter incomprehensibilis, & nec sensus est, &c. & Chrysostronus (eodem hom. xiv. parum ante med.) parum post verba prædicta subdit: Visorem hic dicit certissimum Patris considerationem, & comprehensionem tantam, quantum Pater habet de Filio.

Ad secundum dicendum, quod infinitum quod se tenet ex parte materie non perfectæ per formam, ignotum est secundum se, quia omnis cognitio est per formam; sed infinitum, quod se tenet ex parte formæ non limitatæ per materiam, est secundum se maxime notum. Sic autem Deus est infinitus, & non primo modo, ut ex superioribus patet. (quæst. viii. art. 1.)

Ad tertium dicendum, quod Deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existens; sed quia est supra omne existens, in quantum est suum esse. Unde ex hoc non sequitur quod nullo modo possit cognosci, sed quod omnem cognitionem excedat, quod est ipsum non comprehendere.

Ad quartum dicendum, quod proportio dicitur dupliciter. Uno modo certa habitudo unius quantitatis ad alteram, secundum quod duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. Alio modo quælibet habitudo unius ad alterum proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad Deum, in quantum se habet ad ipsum ut effectus ad causam, & ut potentia ad actum; & secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum.

elevari ad intelligendam substantiam incorpoream, quia est supra eas naturam. Si igitur videre Deum per essentiam sit supra naturam cujuslibet intellectus creati, videtur quod nullus intellectus creatus ad videndum Dei essentiam pertinere possit: quod est erroneum, ut ex supradictis patet (art. 1. hujus quæst.) videtur ergo quod intellectui creato sit naturale divinam essentiam videre.

Sed contra est quod dicitur Rom. VI. 23. Gratia Dei vita æterna. Sed vita æterna consistit in visione divinæ essentia, secundum illud Joan. XVII. 3. Hac est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum &c. Ergo videre Dei essentiam convenit intellectui creato per gratiam, & non per naturam.

Respondeo dicendum, quod impossibile est quod aliquis intellectus creatus per suam naturalia essentiam Dei videat. Cognitio enim contingit secundum quod cognitum est in cognoscente. Cognitum autem est in cognoscente secundum modo cognoscens. Unde cujuslibet cognoscens cognitio est secundum modum suæ naturæ. Si igitur modus essendi alicujus rei cognita excedat modum naturæ cognoscens, oportet quod cognitio illius rei sit supra naturam illius cognoscens. Est autem multiplex modus essendi rerum. Quædam enim sunt quorum natura non habet esse nisi in hac materia individuali; & hujusmodi sunt omnia corporalia. Quædam vero sunt quorum naturæ sunt per se subsistentes, non in materia aliqua, quæ tamen non sunt suum esse, sed sunt esse habentes. Et hujusmodi sunt substantiæ incorporeæ, quas Angelos dicimus. Solius autem Dei proprius modus essendi est ut sit suum esse subsistens. Ea igitur quæ non habent esse nisi in materia individuali, cognoscere est nobis connaturale, eo quod anima nostra, per quam cognoscimus, est forma alicujus materiæ. Quæ tamen habet duas virtutes cognoscitivas. Unam, quæ est adus alicujus corporali organi; & huic connaturale est cognoscere res, secundum quod sunt in materia individuali; unde sensus non cognoscit nisi singularia. Alia vero virtus cognoscitiva ejus est intellectus, qui non est adus alicujus organi corporalis. Unde per intellectum connaturale est nobis cognoscere naturas quæ quidem non habent esse nisi in materia individuali; non tamen secundum quod sunt in materia individuali, sed secundum quod abstractuntur ab ea per considerationem intellectus: unde secundum intellectum possumus cognoscere hujusmodi res in universali, quod est supra facultatem sensus. Intellectui autem

angelico connaturale est cognoscere naturas non in materia existentes; quod est supra naturalem facultatem intellectus animæ secundum statum præsentis vitæ, quo corpore unitur. Relinquitur ergo quod cognoscere ipsum esse subsistens sit connaturale soli intellectui divino, & quod sit supra facultatem naturalem cujuslibet intellectus creati: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum. Non igitur potest intellectus creatus Deum per essentiam videre, nisi inquantum Deus per suam gratiam se intellectui creato conjungit ut intelligibile ab ipso.

Ad primum ergo dicendum, quod iste modus cognoscendi Deum est Angelo connaturalis, ut scilicet cognoscat eum per similitudinem ejus in ipso Angelo resurgentem. Sed cognoscere Deum per aliquam similitudinem creatam non est cognoscere essentiam Dei, ut supra ostensum est (art. 2. hujus quæst.) Unde non sequitur quod Angelus per suam naturalia possit cognoscere essentiam Dei.

Ad secundum dicendum, quod intellectus Angeli non habet defectum, si defectus accipitur privative, ut scilicet careat eo quod habere debet. Si vero accipitur negative, sic qualiter creatura invenitur deficientis, Deo comparata, dum non habet illam excellentiam quæ invenitur in Deo.

Ad tertium dicendum, quod sensus visus, quia omnino materialis est, nullo modo elevari potest ad aliquid immateriale. Sed intellectus noster, vel angelicus, quia secundum naturam à materia aliquo modo elevatus est, potest ultra suam naturam per gratiam ad aliquid altius elevari. Et hujus signum est, quia visus nullo modo potest in abstractione cognoscere id quod in concretionem cognoscit, nullo enim modo potest percipere naturam nisi ut hanc: sed intellectus noster potest in abstractione considerare quod in concretionem cognoscit. Est enim cognoscat res habentes formam in materia, tamen resolvit compositum in utrumque, & considerat ipsam formam per se. Et similiter intellectus Angeli, licet connaturale sit ei cognoscere esse concretum in aliqua natura, tamen potest ipsum esse fecerere per intellectum, dum cognoscit quod aliud est ipse, & aliud est suum esse. Et ideo cum intellectus creatus per suam naturam natus sit apprehendere formam concretam, & esse concretum in abstractione per modum resolutionis cujusdam; potest per gratiam elevari ut cognoscat substantiam separatam subsistentem, & esse separatam subsistens.

non non carere... AR-

ARTICULUS V.

Utrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo modo creato lumine indigeat.

III. cont. cap. LI. LII. & LV. & opusc. 11. cap. cv. & III. dist. XLV. art. 1. quæst. 11. ad 1. & IV. dist. XLIX. quæst. 11. art. 7. & verii. quæst. VIII. art. 3. ad 6.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod intellectus creatus ad videndum essentiam Dei, aliquo lumine creato non indigeat. Illud enim quod est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine non indiget, ut videatur: Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo non videtur per aliquod lumine creatum.

2. Præterea. Cum Deus videtur per medium, non videtur per suam essentiam. Sed cum videtur per aliquod lumen creatum, videtur per medium. Ergo Deus non videtur per suam essentiam.

3. Præterea. Illud quod est creatum, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia videtur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ; & ita illa creatura non indigebit aliquo alio lumine ad videndum Deum: quod est impossibile. Non est ergo necessarium quod omnis creatura ad videndum Dei essentiam, lumen superaddidit requiratur.

Sed contra est, quod dicitur in Psalm. xxxv. 10. In lumine tuo videbimus lumen.

Respondeo dicendum, quod omne quod elevatur ad aliquid quod excedit suam naturam, oportet quod disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturam; sicut si aer debeat accipere formam ignis, oportet quod disponatur aliqua dispositione ad talem formam. Cum autem aliquis intellectus creatus videt Deum per essentiam, ipsa essentia Dei sit forma intelligibilis intellectus. Unde oportet, quod aliqua dispositio supernaturalis ei superaddatur ad hoc quod eleveur in tantam sublimitatem. Cum igitur virtus naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, ut ostensum est (art. præc.) oportet quod, ex divina gratia superaccrēat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectivæ illuminationem intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur lumen, vel lux. Et istud est lumen de quo dicitur Apoc. XXI. 23. quod claritas Dei illuminabit eam, scilicet societatem beatorum Deum videndum. Et secundum hoc lumen efficiuntur deiformes, id est Deo similes, secundum illud I. Joann. 1. 1. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

1. Præterea. Quod (a) aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: vel ex parte objecti visibilis, vel ex parte potentia visiva vidētis. Ex parte autem objecti per hoc quod objectum perfectius in vidente recipitur, scilicet secundum perfectiorem similitudinem; quod in proposito locum non habet: Deus enim non per aliquam similitudinem, sed per ejus essentiam præsens est intellectui essentiam ejus videnti. Relinquitur ergo quod

(a) An aliquis... videat...

Ad primum ergo dicendum, quod lumen creatum est necessarium ad videndum Dei essentiam, non quod per hoc lumen Dei essentia intelligibilis fiat, quæ secundum se intelligibilis est, sed ad hoc quod intellectus fiat potens ad intelligendum; per modum quo potentia sit potentior ad operandum per habitum. Sicut etiam & lumen corporale necessarium est in visu exteriori, inquantum facit medium transiens in actu, ut possit moveri à colore.

Ad secundum dicendum, quod lumen istud non requiritur ad videndum Dei essentiam quasi similitudo in qua Deus videatur, sed quasi perfectio quædam intellectus confortans ipsum ad videndum Deum. Et ideo potest dici, quod non est medium in quo Deus videatur, sed sub quo videtur: & hoc non tollit immediatam visionem Dei.

Ad tertium dicendum, quod dispositio ad formam ignis non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis. Unde lumen gloria non potest esse naturale creaturæ, nisi creatura esset naturæ divinæ; quod est impossibile. Per hoc enim lumen sit creatura rationalis deiformis, ut dictum est (in corp. art.)

ARTICULUS VI.

Utrum videndum essentiam Dei unus alio perfectius videat.

II. dist. XLIX. quæst. 11. art. 4. & III. cont. cap. LVI.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod perfectius essentiam Dei unus alio perfectius non videat. Dicitur enim I. Joann. 1. 1. 2. Videbimus eum sicuti est. Sed ipse uno modo est. Ergo uno modo videbitur ab omnibus: non ergo perfectius, & minus perfecte.

Præterea. Augustinus dicit Lib. LXXXI. 1. Q. (quæst. xxxi.) quod unus rem non potest unus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deum per essentiam intelligunt Dei essentiam: intellectu enim videtur Deus, non sensu, ut supra habitum est (art. 3. hujus quæst.) Ergo videndum divinam essentiam unus alio non clarius videt.

3. Præterea. Quod (a) aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: vel ex parte objecti visibilis, vel ex parte potentia visiva vidētis. Ex parte autem objecti per hoc quod objectum perfectius in vidente recipitur, scilicet secundum perfectiorem similitudinem; quod in proposito locum non habet: Deus enim non per aliquam similitudinem, sed per ejus essentiam præsens est intellectui essentiam ejus videnti. Relinquitur ergo quod

(a) An aliquis... videat...

ARTICULUS II. 56

Utrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.

IV. dist. XLIX. quæst. 11. art. 1. & ver. quæst. VIII. art. 1. & III. cont. cap. XLIX. & opus. 11. cap. CV.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim I. Joan. III. 2. *Scimus quoniam cum apparuerit filius ei erimus, & videbimus eum sicuti est.*

2. Præterea. Augustinus dicit IX. de Trinitate: (cap. XI. in princ.) *Cum Deum novimus, fit aliqua Dei similitudo in nobis.*

3. Præterea. Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem non est, nisi in quantum informatur sensus similitudine rei sensibilis, & intellectus similitudine rei intellectæ. Ergo si Deus ab intellectu creato videtur in actu, oportet quod per aliquam similitudinem videatur.

Sed contra est quod dicit Augustinus XV. de Trinitate (cap. IX. parum à med.) quod cum Apollonius dicit: *Videmus nunc per speculum, & in enigmate; speculi, & enigmatis nomine quæcumque similitudines ab ipso significatis intelligi possunt, quæ accommodatæ sunt ad intelligendum Deum.* Sed videre Deum per essentiam non est visio enigmatica, vel (a) specularis, sed contra eam dividitur. Ergo divina essentia non videtur per similitudines.

Respondeo dicendum, quod ad visionem tam sensibilem, quam intellectualem duo requiruntur, scilicet virtus visiva, & unio rei visæ cum visû. Non enim fit visio in actu, nisi per hoc quod res visæ quodammodo est in vidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet quod res visæ non potest esse in vidente per suam essentiam, sed solum per suam similitudinem; sicut similitudo lapidis est in oculo, per quam fit visio in actu, non autem ipsa substantia lapidis. Si autem esset una, & eadem res quæ esset principium visivæ virtutis, & quæ esset res visæ, oporteret videntem ab illa re, & virtutem visivam habere, & formam per quam videret.

Manifestum est autem quod Deus & est auctor intellectivæ virtutis, & ab intellectu videri potest. Et cum ipsa intellectiva virtus creaturæ non fit Dei essentia, relinquatur quod fit aliqua participativa similitudo ipsius, qui est primus intellectus. Unde & virtus intellectualis

creaturæ lumen quoddam intelligibile dicitur, quasi à prima luce derivatum, sive hoc intelligatur de virtute naturali, sive de aliqua perfectione superaddita gratiæ, vel gloriæ. Requiritur ergo ad videndum Deum aliqua Dei similitudo ex parte visivæ potentie, qua scilicet intellectus fit efficax ad videndum Deum. Sed ex parte visæ rei, quam necesse est aliquo modo uniri videnti, per nullam similitudinem creatam Dei essentia videri potest. Primo quidem; quia sicut dicit Dionysius I. cap. de div. Nominibus (non multum procul à princ.) per similitudines inferioris ordinis rerum nullo modo superiora possunt cognosci; sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei incorporeæ. Multo igitur minus per speciem creatam quamcumque potest essentia Dei videri. Secundo quia essentia Dei est ipsum esse ejus, ut supra ostensum est (quæst. 111. art. 4.) quod nulli formæ creatæ competere potest. Non potest igitur aliqua forma creatæ esse similitudo representans videnti Dei essentiam. Tertio quia divina essentia est aliquod incircumscriptum, continens in se supereminenter quicquid potest significari, vel intelligi ab intellectu creato. Et hoc nullo modo per aliquam speciem creatam representari potest, quia omnis forma creatæ est determinata secundum aliquam rationem vel sapientiæ, vel virtutis, vel ipsius esse, vel alicujus hujusmodi. Unde dicere Deum per similitudinem videri, est dicere divinam essentiam non videri: quod est erroneum.

Dicendum ergo, quod ad videndum Dei essentiam requiritur aliqua similitudo ex parte visivæ potentie, scilicet lumen divinæ gloriæ confortans intellectum ad videndum Deum: de quo dicitur in Psal. xxxv. 10. *In lumine suo videbitur lumen.* Non autem per aliquam similitudinem creatam Dei essentia videri potest, quæ ipsam divinam essentiam repræsentet ut in se est.

Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas illa loquitur de similitudine quæ est per participationem luminis gloriæ.

Ad secundum dicendum, quod Augustinus ibi loquitur de cognitione Dei quæ habetur in via.

Ad tertium dicendum, quod divina essentia est ipsum esse. Unde sicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non sunt suum esse, uniantur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum; & faciunt ipsum in actu; ita divina essentia unitur intellectui creato, ut intellectum in actu, per se ipsam faciens intellectum in actu.

AR-

(a) Edit. Rom. Speculativa,

ARTICULUS III. 57

Utrum essentia Dei videri possit oculo corporalibus.

2. 2. quæst. CLXXV. art. 4. & IV. dist. XLIX.

quæst. 11. art. 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod essentia Dei videri possit oculo corporali. Dicitur enim Job. xix. 26. *In carne mea videbo Deum &c.* & XLII. 5. *Auditu auris audivi te; nunc autem oculus videt te.*

Præterea. Augustinus dicit ult. de civitat. Dei cap. xxix. (circ. med. *Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non ut (a) acutus videant quam quidam perhibentur videre serpentes, vel aquile; (quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vident, nihil aliud possunt videre quam corpora: sed ut videant & incorporea.* Quicumque autem potest videre incorporea, potest elevari ad videndum Deum. Ergo oculus glorificatus potest videre Deum.

Præterea. Deus potest videri ab homine visione imaginaria. Dicitur enim Ila. vi. 1. *Vidi Dominum sedentem super solium &c.* Sed visio imaginaria à sensu originem habet, phantasia enim est motus factus à sensu secundum actum, ut dicitur in III. de Anima (cap. 111. text. CLX.) Ergo Deus sensibilis visione videri potest.

Sed contra est quod dicit Augustinus in Libro de videndo Deum ad Paulianum (cap. ix. in fin.) *Deum nemo vidit unquam vel in hac vita, sicut ipse est, vel in Angelorum vita, sicut visibilia ipsa quæ corporalia visione cernuntur.*

Respondeo dicendum, quod impossibile est Deum videri sensu visus, vel quocumque alio sensu, aut potentia sensitivæ partis. Omnis enim potentia hujusmodi est actus corporalis organi, ut infra dicitur (art. seq. & quæst. LXXVII.) Actus autem proportionatur ei cuius est actus. Unde nulla hujusmodi potentia potest se extendere ultra corporalia. Deus autem incorporeus est, ut supra ostensum est (quæst. 111. art. 1.) Unde nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, *In carne mea videbo Deum Salvatorem meum,* non intelligitur quod oculo carnis sit Deum visurus, sed quod in carne existens post resurrectionem visurus sit Deum. Similiter quod dicitur, *Non oculus meus videt te,* intelligitur de oculo mentis; sicut Ephes. 1. 17. dicit Apostolus: *Dei vobis spirituum sapientie in agnitione ejus illuminatos oculos cordis vestri.*

Ad secundum dicendum, quod Augustinus loquitur inquirendo in verbis illis, & sub conditione. Quod patet ex hoc, quod (ibidem) præmittitur: *Longe itaque potentia al-*

terius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura: sed postmodum hoc determinat dicens: *Valde credibile est, si nos visuros mundana sunt corpora calli novi, & terra nova, ut Deum ubique præsentem; & universa etiam corporalia gubernantem clarissima perspicuitate videamus; non sicut nunc invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sed sicut cat homines, inter quos viventes, motusque visuales (b) exercentur vivimus; max. ut aspiciamus, non credimus (c) vivere, sed videmus.* Ex quo patet quod hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros, sicut nunc oculi nostri vident alicujus vitam. Vita autem non videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidens: quod quidem (d) à sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia virtute cognoscitiva. Quod autem statim visis corporibus divina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex resurgentia divinæ claritatis in corporibus innovatis.

Ad tertium dicendum, quod in visione imaginaria non videtur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans Deum secundum aliquem modum similitudinis, prout in Scripturis divinis divina per res sensibiles metaphoricè describuntur.

ARTICULUS IV. 58

Utrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia divinam essentiam videre possit.

IV. dist. XLIX. quæst. 11. art. 6. & ver. quæst. VIII. art. 3. & III. cont. cap. 50.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod aliquis intellectus creatus per sua naturalia divinam essentiam videre possit. Dicit enim Dionysius IV. cap. de divinis. Nom. (parum ante med.) quod *Angelus est speculum purum, clarissimum, suscipiens totam, si fas est dicere, puritatem Dei.* Sed unumquodque videtur, dum videtur ejus speculum. Cum igitur Angelus per sua naturalia intelligat se ipsum, videtur quod etiam per sua naturalia intelligat divinam essentiam.

2. Præterea. Illud quod est maxime visibile, fit minus visibile nobis propter defectum nostri visus vel corporalis, vel intellectualis. Sed intellectus Angeli non patitur aliquem defectum. Cum ergo Deus secundum se sit maxime intelligibilis, videtur quod ab Angelo fit maxime intelligibilis. Si igitur alia intelligibilia per sua naturalia intelligere potest, multo magis Deum.

3. Præterea. Sensus corporeus non potest

cle-

(a) Al. acutus. (b) Al. exercentes. (c) Al. videre. (d) Al. à visû. S. Th. Oper. Tom. I.

quod si unus alio perfectius eum videat, hoc sit secundum differentiam potentie intellectivæ: & ita sequitur quod cuius potentia intellectiva naturaliter est sublimior, clarius eum videat; quod est inconveniens; cum hominibus promittatur in beatitudine æqualitas Angelorum.

Sed contra est quod vita æterna in visione Dei consistit, secundum illud Joann. xviii. 3. *Hæc est vita æterna ut cognoscant se solum Deum, &c.* Ergo si omnes æqualiter Dei essentiam vident in vita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrarium dicit Apostolus I. Cor. xv. 4. *Stella differat à stella in claritate.*

Respondeo dicendum, quod videndum Deum per essentiam unum alio perfectius eum videbit. Quod quidem non erit per aliquam Dei similitudinem perfectiorem in uno quam in alio, cum illa visio non sit futura per aliquam similitudinem, ut ostensum est (art. 2. hujus quæst.) sed hoc erit per hoc quod intellectus unius habeat maiorem virtutem, seu facultatem ad videndum Deum, quam alterius. Facultas autem videndi Deum non competit intellectui creato secundum suam naturam, sed per lumen gloriæ, quod intellectum in quadam deiformitate constituit, ut ex superioribus patet. (art. præc.)

Unde intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deum videbit. Plus autem participabit de lumine gloriæ qui plus habet de charitate: quia ubi est major charitas, ibi est majus desiderium; & desiderium quodammodo facit desiderantem aptum, & paratum ad susceptionem desiderati. Unde qui plus habeat de charitate, perfectius Deum videbit; & beatorum erit.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicitur, *Videbimus eum sicuti est*, hoc adverbium sicuti determinat modum visionis ex parte rei visæ, ut sit sensus: Videbimus eum ita esse sicuti est, quia ipsum esse ejus videbimus, quod est ejus essentia. Non autem determinat modum visionis ex parte videntis, ut sit sensus, quod ita erit perfectus modus videndi, sicut est in Deo perfectus modus essendi.

Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cum enim dicitur, quod rem unam unum alio melius non intelligit, hoc habet veritatem, si referatur ad modum rei intellectæ, quia quicumque intelligit rem esse aliter quam sit, non vere intelligit; non autem si referatur ad modum intelligendi, quia intelligere unius est perfectius quam intelligere alterius.

Ad tertium dicendum, quod diversitas videndi non erit ex parte objecti, quia idem objectum omnibus presentabitur, scilicet Dei essentia; nec ex diversa participatione objecti per differentes similitudines; sed erit per diversam facultatem intellectus, non

quidem naturalem, sed gloriosam, ut dictum est (art. præc.)

ARTICULUS VII. 61

Utrum videntes Deum per essentiam ipsam comprehendant.

II. dist. xlix. art. 2. ad 3. & III. cont. cap. l. 111. & ver. quæst. viii. art. 2.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod videntes Deum per essentiam, ipsam comprehendant. Dicit enim Apostolus Philipp. 1. 12. *Sequitur autem, si quo modo comprehendam.* Non autem frustra sequebatur: dicit enim ipse I. Corinth. ix. 26. *Sic curro, non quasi in incertum.* Ergo ipse comprehendit, & eadem ratione alii, quos ad hoc invitat dicens ibid. *Sic currite, ut comprehendatis.*

2. Præterea. Ut dicit Augustinus in Lib. de videndo Deum ad Paulinum (epist. cxii. cap. ix. in princ.) *illud comprehenditur quod ita totum videtur, ut nihil ejus lateat videntem.* Sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil ejus lateat videntem, cum Deus sit simplex. Ergo à quocumque videtur per essentiam, comprehenditur.

3. Si dicatur, quod videtur totus, sed non totaliter; contra. *Totaliter* vel dicit modum videntis, vel modum rei visæ. Sed ille qui videt Deum per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ, quia videt eum sicuti est, ut dictum est (art. præc. ad 1.) similiter videt eum totaliter, si significetur modus videntis; quia tota virtute sua intellectus, Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit: ergo eum comprehendit.

Sed contra est quod dicitur Hierem. xxxi. 1. 18. *Ferisime tibi, magne potens, Dominus exercituum nomen tibi, magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu.* Ergo comprehendi non potest.

Respondeo dicendum, quod comprehendere Deum impossibile est quicumque intellectus creato; attingere vero mente Deum qualitercumque magna est beatitudo, ut dicit Augustinus (ser. xxxviii. de verb. Domini, cap. l. 111. circ. med.)

Ad cuius evidentiam sciendum est, quod illud comprehenditur quod perfecte cognoscitur: perfecte autem cognoscitur quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile. Unde si id quod est cognoscibile per scientiam demonstrativam, opinione teneatur ex aliqua ratione probabiliter concepta, non comprehenditur; puta, si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, aliquis sciat per demonstrationem, comprehendit illud, si vero aliquis ejus opinionem accipiat probabiliter.

ter per hoc quod à sapientibus, vel pluribus ita dicitur, non comprehendit ipsum, quia non pertingit ad illum perfectum modum cognitionis quo cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cognitionis divinæ essentiae, quo cognoscibilis est: quod sic patet. Unumquodque enim sic cognoscibile est, secundum quod est ens actu. Deus igitur, cuius esse est infinitum ut supra ostensum est (quæst. viii. art. 111.) infinite cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere. Intantum enim intellectus creatur divinam essentiam perfecte, vel minus perfecte cognoscit, inquantum majori, vel minori lumine gloriæ infunditur. Cum igitur lumen gloriæ creatum in quocumque intellectu creato receptum non possit esse infinitum, impossibile est quod aliquis intellectus creatus Deum infinite cognoscatur. Unde impossibile est quod Deum comprehendat.

Ad primum ergo dicendum, quod comprehensio dicitur dupliciter. Uno modo strictè & proprie, secundum quod aliquid includitur in comprehendente: & sic nullo modo Deus comprehenditur nec intellectu, nec aliquo alio: quia cum sit infinitus, nullo finito includi potest, ut aliquid finitum cum infinito capiatur, sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione non quaritur. Alio modo comprehensio largius sumitur, secundum quod comprehensio inspectioni opponitur: qui enim attingit aliquid, quando jam tenet ipsum, comprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehenditur à beatis, secundum illud Cant. 1. 11. 4. *Tenui eum, nec dimittam.* Et sic intelliguntur auctoritates Apostoli de comprehensione. Et hoc modo comprehensio est una de tribus doribus animæ, quæ respondet spei, sicut visio fidei, & fructio charitati. Non enim apud nos omne quod videtur, jam tenetur, vel habetur, quia videtur interdum distantia, vel quæ non sunt in presentate nostra: neque iterum omnibus quæ habemus, fruimur, vel quia non delectamur in eis, vel quia non sunt ultimis finis desiderii nostri, ut desiderium nostrum impleant, & quietent. Sed hæc tria habent beati in Deo: quia & videt ipsum, & videndo tenent sibi presentem, in presentate habentes semper eum videre, & tenentes fruuntur, sicut ultimo fine desiderium impleant.

Ad secundum dicendum, quod non propter hoc Deus incomprehensibilis dicitur, quasi aliquid ejus sit quod non videatur; sed quia non ita perfecte videtur sicut visibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid ejus quod non cognoscatur, nec subjec-

tum; nec prædicatum, nec compositio; sed tota non ita perfecte cognoscitur sicut cognoscibilis est. Unde Augustinus (loco citat. in arg.) definiendo comprehensionem dicit, quod totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cuius fines circumspici, vel circumscribi possunt: tunc enim fines aliquis circumspiciatur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem pervenitur.

Ad tertium dicendum, quod *totaliter* dicitur modum objecti, non quidem ita quod totus modus objecti non cadat sub cognitione, sed quia modus objecti non est modus cognoscens. Qui igitur videt Deum per essentiam, videt hoc in eo quod infinite existit, & infinite cognoscibilis est; sed hic infinitus modus non competit ei, ut scilicet ipse infinite cognoscatur; sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstrative non cognoscatur.

ARTICULUS VIII. 62

Utrum videntes Deum per essentiam omnia in Deo vident.

IV. dist. xlix. quæst. 11. art. 5. & verit. quæst. viii. art. 4. & xx. art. 4. & 5. & III. cont. cap. l. iv. & lvii.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod videntes Deum per essentiam omnia in Deo vident. Dicit enim Gregorius in IV. Dial. (cap. xxxi. in fin. & Lib. II. Mor. cap. 11.) *Quid est quod non videant qui videntem omnia vident?* Sed Deus est videntis omnia. Ergo qui videt Deum, omnia vident.

2. Item. Quicumque videt speculum, videt ea quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcumque sunt, vel fieri possunt, in Deo resplendent sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in se ipso cognoscit. Ergo quicumque videt Deum, videt omnia quæ sunt, & quæ fieri possunt.

3. Præterea. Qui intelligit id quod est majus, potest intelligere minima, ut dicitur III. de Anima. (cap. iv. text. 7.) Sed omnia quæ Deus facit, vel facere potest, sunt minus quam ejus essentia. Ergo quicumque intelligit Deum, potest intelligere omnia quæ Deus facit, vel facere potest.

4. Præterea. Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur videndo Deum non omnia sciat, non quietatur ejus naturale desiderium; & ita videndo Deum non erit beata; quod est inconveniens. Videndo igitur Deum omnia sciat.

Sed

(a) *Al. Quid est quod ibi nesciant qui scientem omnia sciunt?*

Sed contra est quod Angeli vident Deum per essentiam, & tamen non omnia sciunt. Inferiores enim Angeli purgantur à superioribus à nesciunt ut dicit Dionysius v. 11. cap. ead. Hierar. (à med.) Ipsi etiam nesciunt futura contingentia, & cogitationes cordium: hoc enim solus Dei est. Non ergo quicumque vident Dei essentiam, vident omnia.

Respondeo dicendum, quod intellectus creatus videndo divinam essentiam non videt in ipsa omnia quæ facit Deus, vel facere potest. Manifestum est enim quod sic aliqua videntur in Deo, secundum quod sunt in ipso. Omnia autem alia sunt in Deo sicut effectus sunt virtute in sua causa. Sic igitur videntur omnia in Deo sicut effectus in sua causa. Sed manifestum est quod quanto aliqua causa perfectius videtur, tanto plures ejus effectus in ipsa videri possunt. Qui enim habet intellectum elevatum, statim uno principio demonstrativo proposito, ex ipso multarum conclusionum cognitionem accipit: quod non convenit ei qui debilis intellectus est, sed oportet quod ei singula explanentur. Ille igitur intellectus potest in causa cognoscere omnes causas effectus, & omnes rationes effectuum, qui causam totaliter comprehendit. Nullus autem intellectus creatus totaliter Deum comprehendere potest, ut ostensum est. (art. præc.) Nullus igitur intellectus creatus videndo Deum potest cognoscere omnia quæ Deus facit, vel potest facere: hoc enim esset comprehendere ejus virtutem: sed horum, quæ Deus facit, vel facere potest, tanto aliquis intellectus plura cognoscit, quanto perfectius Deum videt.

Ad primum ergo dicendum, quod Gregorius loquitur quantum ad sufficientiam objecti, scilicet Dei, quod, quantum in se est, sufficienter continet omnia, & demonstrat; non tamen sequitur quod unusquisque videns Deum omnia cognoscit, quia non perfecte comprehendit ipsum.

Ad secundum dicendum, quod videns speculum non est necessarium quod omnia in speculo videat, nisi speculum visu suo comprehendat.

Ad tertium dicendum, quod licet majus sit videre Deum quam omnia alia; tamen majus est videre sic Deum, quod omnia in eo cognoscantur, quam videre sic ipsum quod non omnia, sed pauciora, vel plura cognoscantur in eo. Jam enim ostensum est (in cor. artic.) quod multitudo cognitorum in Deo consequitur modum videndi ipsum vel magis perfectum, vel minus perfectum.

Ad quartum dicendum, quod naturale desiderium rationalis creature est ad sciendum omnia illa quæ pertinent ad perfectionem intellectus: & hæc sunt species, & genera rerum, & rationes earum, quæ in Deo videbit quilibet

videns essentiam divinam. Cognoscere autem alia singularia, & cogitata, & facta eorum non est de perfectione intellectus creati; nec ad hoc ejus naturale desiderium tendit: nec iterum cognoscere illa quæ nondum sunt, sed fieri à Deo possunt. Si tamen solus Deus videretur, qui est fons, & principium totius esse, & veritatis, ita repletur naturale desiderium sciendi, quod nihil aliud quereretur; & beatus esset. Unde dicit Augustinus V. Confes. (cap. 1v. in princ.) *Isfelix homo, qui scit omnia illa, scilicet creaturas, te tamen nescit, beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui vero te, & illa novit, non propter illa beator est, sed propter te solum beatus.*

ARTICULUS IX. 63

Utrum ea quæ videntur in Deo à videntibus divinam essentiam, per aliquas similitudines videantur.

2. 2. quæst. CLXXV. art. 4. & III. dist. xiv. art. 1. quæst. 111. cap. & IV. dist. XLIX. quæst. 111. art. 1. cap. & ad 3. & v. quæst. v. 111. art. 5. & quæst. X. art. 11. corp.

Ad nonum sic proceditur. Videtur quod ea quæ videntur in Deo à videntibus divinam essentiam, per aliquas similitudines videantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu, & visus in actu visibile in actu, in quantum ejus similitudine informatur, ut pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus videns Deum per essentiam intelligat in Deo aliquas creaturas, oportet quod earum similitudinibus informetur.

Præterea. Ea quæ prius vidimus, memoriter tenemus. Sed Paulus videns in rapto essentiam Dei, ut dicit Augustinus XII. super Gen. ad litt. (cap. 111. & xxv. 111.) postquam desit essentiam Dei videre, recordatus est multorum quæ in illo rapto viderat: unde ipse dicit, quod *audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*: II. Cor. xii. 4. Ergo oportet dicere, quod aliquæ similitudines eorum quæ recordatus est, in ejus intellectu remanserint: & eadem ratione, quando præsentialiter videbat Dei essentiam, eorum quæ in ipsa videbat, aliquas similitudines, vel species habebat.

Sed contra est quod per unam speciem videtur speculum, & ea quæ in speculo apparent. Sed omnia sic videntur in Deo sicut in quodam speculo intelligibili. Ergo si ipse Deus non videtur per aliquam similitudinem, sed per suam essentiam, nec ea quæ in ipso videntur, per aliquas similitudines, sive species videntur.

Respondeo dicendum, quod videntes Deum per suam essentiam ea quæ in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ip-

ipsam essentiam divinam intellectui eorum unitam. Sic enim cognoscitur unumquodque, secundum quod similitudo ejus est in cognoscente; sed hoc contingit dupliciter. Cum enim quæcumque uni & eidem sunt similia, sibi invicem sint similia, virtus cognoscitiva dupliciter assimilari potest alicui cognoscibili. Uno modo secundum se, quando directe ejus similitudine informatur; & tunc cognoscitur illud secundum se. Alio modo secundum quod informatur specie alicujus quod est ei simile; & tunc non dicitur res cognosci in se ipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio qua cognoscitur aliquis homo in se ipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existentes, est cognoscere eas in se ipsis, seu in propriis naturis; sed cognoscere eas, prout earum similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæc duæ cognitiones differunt. Unde secundum illam cognitionem qua res cognoscuntur à videntibus Deum per essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam divinam intellectui præsentem per quam & Deus videtur.

Ad primum ergo dicendum, quod intellectus creatus videns Deum assimilatur rebus quæ videntur in Deo, in quantum unius essentia divinæ, in qua rerum omnium similitudines præexistunt.

Ad secundum dicendum, quod aliquæ potentia cognoscitiva sunt quæ ex speciebus primo conceptis alias formare possunt; sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis, & auri format speciem montis auri; & intellectus ex præconceptis speciebus generis, & differentia format rationem speciei; & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem ejus cujus est imago. Et sic Paulus, vel quicumque alius videns Deum ex ipsa visione essentia divinæ potest formare in se similitudines rerum quæ in essentia divina videntur: quæ remanserunt in Paulo etiam postquam desit Dei essentiam videre. Ita tamen visio qua videntur res per hujusmodi species sic conceptas, est alia à visione qua videntur res in Deo.

ARTICULUS X. 64

Utrum videntes Deum per essentiam simul videant omnia quæ in ipso videntur.

De his etiam contra Gen. Lib. III. cap. 11X.

Ad decimum sic proceditur. Videtur quod videntes Deum per essentiam non simul videant omnia quæ in ipso videntur. Quia secundum

Philosophum (II. Top. cap. iv. in princ.) contingit multa scire, intelligere vero unum. Sed ea quæ videntur in Deo, intelliguntur: intellectu enim videtur Deus. Ergo non contingit à videntibus Deum simul multa videri in Deo.

Præterea. Augustinus dicit VIII. super Genes. ad litteram (cap. xxii. & xxiii.) quod Deus movet creaturam spirituales per tempus, hoc est per intelligentiam, & affectionem. Sed creatura spiritualis est Angelus, qui Deum videt. Ergo videntes Deum successive intelligunt, & afficiuntur: tempus enim successionem importat.

Sed contra est quod Augustinus dicit XV. de Trinitate (cap. xvi. circa fin.) *Non erunt volubiles nostræ cogitationes, ab aliis in alia cunctis, atque redeunt; sed omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus.*

Respondeo dicendum, quod ea quæ videntur in Verbo, non successive, sed simul videntur. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod ideo nos simul non possumus multa intelligere, quia multa per diversas species intelligimus. Diversis autem speciebus non potest intellectus unius simul actu informari ad intelligendum per eas; sicut nec unum corpus potest simul diversis figuris (a) figurari. Unde contingit quod quando aliqua multa una specie intelligi possunt, simul intelliguntur: sicut diversæ partes alicujus totius, si singulæ propriis speciebus intelligantur, successive intelliguntur, & non simul; si autem omnes intelligantur una specie totius, simul intelliguntur. Ostensum est autem (art. præc.) quod ea quæ videntur in Deo, non videntur singula per suas similitudines, sed omnia per unam essentiam Dei. Unde simul, & non successive videntur.

Ad primum ergo dicendum, quod sic unum tantum intelligimus, in quantum una specie intelligimus; sed multa una specie intellecta simul intelliguntur; sicut in specie hominis intelligimus animal, & rationale, & in specie domus parietem, & tectum.

Ad secundum dicendum, quod Angeli, quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diversas eis inditas, non simul omnia cognoscunt; & sic moventur secundum intelligentiam per tempus, sed secundum quod vident res in Deo, simul eas vident.

Ad tertium dicendum, quod Angeli, quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diversas eis inditas, non simul omnia cognoscunt; & sic moventur secundum intelligentiam per tempus, sed secundum quod vident res in Deo, simul eas vident.

Ad quartum dicendum, quod Angeli, quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diversas eis inditas, non simul omnia cognoscunt; & sic moventur secundum intelligentiam per tempus, sed secundum quod vident res in Deo, simul eas vident.

(a) Alii formari.

ARTICULUS XI.

Utrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.

L. 2. quæst. IV. art. 3. cor. & IV. dist. XLIX. quæst. 11. art. 7. & ver. quæst. X. art. 11. & quol. 1. quæst. 1. art. 1. & III. contr. cap. XLV.

AD undecimum sic proceditur. Videtur quod aliquis in hac vita possit Deum per essentiam videre. Dicit enim Jacob Genes. xxxiii. 30. *Vidi Deum facie ad faciem.* Sed videre facie ad faciem est videre per essentiam, ut patet per illud quod dicitur I. Corinth. xiiii. 12. *Videmus nunc per speculum, & in enigmate, tunc autem facie ad faciem.* Ergo Deus in hac vita per essentiam videri potest.

2. Præterea. Numer. xiiii. 8. dicit Dominus de Moysè: *Ore ad os loquor ei.* Sed qui ore ad os loquitur Deo, palam, & non per enigmata, & figuras, videt Deum: sed hoc videre est Deum per essentiam videre. Ergo aliquis in statu hujus vite potest Deum per essentiam videre.

3. Præterea. Illud in quo alia omnia cognoscimus, & per quod de aliis judicamus, est nobis secundum se notum. Sed omnia etiam nunc in Deo cognoscimus: dicit enim Augustinus XII. Confess. (cap. xxv. circ. med.) *Si ambo videmus verum esse quod dicitur, & ambo videmus verum esse quod dico: ubi, quæso, illud videmus? (a) Nec ego in te, nec tu in me; sed ambo in ista, quæ supra mentes nostras est incommutabilis veritate.* Idem etiam in Lib. de vera Religione (cap. xxxi. per totum) dicit, quod secundum veritatem divinam de omnibus judicamus: & XII. de Trinitate cap. 11. vers. fin. dicit, quod rationis est judicare de istis corporalibus secundum rationes incorporeales, & sempiternas quæ nisi supra mentem essent, & incommutabiles profectio non essent. Ergo & in hac vita ipsi Deum videmus.

4. Præterea. Secundum Augustinum XII. super Genes. ad litteram (cap. xxv. & præc.) visione intellectuali videntur ea quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed visio intellectualis est de rebus intelligibilibus, non per aliquas similitudines, sed per suas essentias, ut ipse ibidem dicit. Ergo cum Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam videtur à nobis.

Sed contra est quod dicitur Exod. xxxiii. 20. *Non videbit me homo, & vivet:* Glossa ord. *Quamdiu hic mortaliter vivitur, videri per quosdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturam suam speciem non potest.*

(a) *Al.* Nec ego utique in te. (b) *Ita codd. Al. & Camar. Al.* ut videatur persona Dei loquens, vel loquens Deus.

Respondeo dicendum, quod ab homine puro Deus videri per essentiam non potest nisi ab hac vita mortali separaretur. Cujus ratio est, quia, sicut supra dictum est (art. 4. hujus quæst.) modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscens. Anima autem nostra, quamdiu in hac vita vivimus, habet esse in materia corporali: unde naturaliter non cognoscit aliqua, nisi quæ habent formam in materia, vel quæ per hujusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem quod per naturas rerum materialium divina essentia cognosci non potest. Offensum est enim supra (art. 1. & 9. hujus quæst.) quod cognitio Dei per quamcumque similitudinem creatam non est visio essentiae ipsius. Unde impossibile est animæ hominis secundum hac vitam viventis essentiam Dei videre. Et hujus signum est quod anima nostra quanto magis à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilius abstractorum fit capaxior. Unde in somnis, & alienationibus à sensibus corporis magis divinas revelationes percipiuntur, & prævisiones futurorum. Quod ergo anima elevetur usque ad supremum intelligibilem, quod est essentia divina, esse non potest, quamdiu hac mortali vita utitur.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Dionysium xv. cap. cælest. Hierar. (circa med.) sic in Scripturis dicitur aliquis Deum vidisse, in quantum formate sunt aliquæ figuræ vel sensibiles, vel imaginariæ secundum aliquam similitudinem aliquod divinum representantes. Quod ergo dicit Jacob, *Vidi Deum facie ad faciem*, referendum est non ad ipsam divinam essentiam, sed ad figuram, in qua representabatur Deus. Et hoc ipsum ad quamdam prophetiæ eminentiam pertinet (b) ut videatur loquens Deus, licet imaginaria visione, ut infra patebit (2. 2. quæst. cxxxiv.) cum de gradibus prophetiæ loquimur. Vel hoc dicit Jacob ad designandam quamdam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum.

Ad secundum dicendum, quod sicut Deus miraculose aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter, & præter communem ordinem mentes aliorum in hac carne viventium, sed non sensibus carnis utentium, usque ad visionem suæ essentiae elevavit, ut dicit Augustinus XII. super Genes. ad litteram (cap. xxvi. xxvii. & xxviii.) & in Libro de videndo Deum (cap. xiiii. præcipue) de Moysè, qui fuit magister Judæorum, & de Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cum de raptu ejus agemus (2. 2. quæst. cxxxv. art. 3. præcipue) b7.

Ad tertium dicendum, quod omnia dicitur

Ad tertium dicendum, quod omnia dicitur

mur in Deo videre, & secundum ipsum de omnibus judicare, in quantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus, & dijudicamus: nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quedam est divini luminis, sicut etiam omnia sensibilia dicimur videre, & judicare in Sole, idest per lumen Solis. Unde dicit Augustinus I. Soliloquiorum (cap. vii. in princ.) *Discipularum specimina videri non possunt, nisi aliquo velut suo sole illustrentur, videlicet Deo.* Sicut ergo ad videndum aliquid sensibilibus non est necesse quod videatur substantia Solis; ita ad videndum aliquid intelligibilibus, non est necessarium quod videatur essentia Dei.

Ad quartum dicendum, quod visio intellectualis est eorum quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorum, non autem in anima nostra, sed per præsentiam, essentiam, & potentiam.

ARTICULUS XII.

Utrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.

L. dist. 111. quæst. 1. art. 1. & IV. cont. cap. 1. & Boetius de Trinitate quæst. 1. art. 2.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur quod per naturalem rationem Deum in hac vita cognoscere non possimus. Dicit enim Boetius in Lib. de consol. (V. inter med. & fin. prol. 1v.) quod *ratio non capit simplicem formam.* Deus autem maxime est simplex forma, ut supra ostensum est (quæst. 3. art. 7.) Ergo ad ejus cognitionem ratio naturalis pervenire non potest.

2. Præterea. Ratione naturali sine phantasmate nihil intelligit anima, ut dicitur in III. de Anima (tex. 30. habetur etiam de mem. & remin. cap. 1.) Sed Dei, cum sit incorporeus, phantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest à nobis cognitione naturali.

3. Præterea. Cognitio quæ est per rationem naturalem communis est bonis, & malis, sicut naturalis est communis est. Sed cognitio Dei competit tantum bonis, dicit enim Augustinus I. de Trinitate (cap. 11. parum à princ.) quod *mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur, nisi (a) per justitiam fidei emundetur.* Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

Sed contra est quod dicitur Rom. 1. 19. *Quod notum est Dei, manifestum est in illis, idest quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem.*

(a) *Al.* per justitiam fidei nutrita vegetetur. *S. Th. Oper. Tom. I.*

Respondeo dicendum, quod naturalis nostra cognitio à sensu principium sumit. Unde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, in quantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usque ad hoc intellectus noster pertingere quod divinam essentiam videat; quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei, virtutem causæ non adæquantur. Unde ex sensibilibus cognitione non potest tota Dei virtus cognosci, & per consequens nec ejus essentia videri. Sed quia sunt ejus effectus à causa dependentes, ex eis in hoc perducì possumus ut cognoscamus de Deo an est, & ut cognoscamus de ipso ea quæ necesse est ei convenire, secundum quod est prima omnium causa, excedens omnia sua causata.

Unde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas, quod scilicet omnium est causa; & differentiam creaturarum ab ipso, quod scilicet ipse non est aliquid eorum quæ ab eo causantur; & quod hæc non remouentur ab eo propter ejus defectum, sed quia superexcedit.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio ad formam simplicem pertingere non potest, ut sciat de ea quid est, potest tamen de ea cognoscere, ut sciat, an est.

Ad secundum dicendum, quod Deus naturali cognitione cognoscitur per phantasmata effectus sui.

Ad tertium dicendum, quod cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam, non competit nisi bonis; sed cognitio ejus quæ est per rationem naturalem, potest competere bonis, & malis: unde dicit Augustinus in Lib. I. Retractionum (cap. 1v. retrahens quod dixerat I. Lib. Soliloq. cap. 1.) *Non approbo quod in oratione dixi: Deus, qui non nisi mundos verum scire voluerit. Responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.*

ARTICULUS XIII.

Utrum per gratiam habeatur aliorum cognitio Dei quam ea quæ habetur per rationem naturalem.

Quæst. xxxii. art. 1. & I. dist. 111. quæst. 1. art. 4. & ver. quæst. X. art. ult. & Boet. Tri. quæst. 1. art. 4.

AD decimumtertium sic proceditur. Videtur quod per gratiam non habeatur aliorum cognitio Dei quam ea quæ habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dionysius I. Lib. de mystica Theologia (cap. 1. in fin.) quod ille qui melius unius Deo in hac vita, unitur ei sicut omnino ignoto, quod etiam de Moysè dicit; qui tamen excellentiam quamdam obtinuit in gratia cog-

cognitione. Sed conjungi Deo, ignorando de eo quid est, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur à nobis Deus quam per rationem naturalem.

2. Præterea. Per rationem naturalem in cognitionem divinorum pervenire non possumus, nisi per phantasmata, (a) similiter etiam nec secundum cognitionem gratiæ. Dicit enim Dionysius 1. cap. cæl. Hierarchie (cir. med.) quod impossibile est nobis aliter lucere divinum radium, nisi (b) varietate sacrorum velaminum circumvelatum. Ergo per gratiam non plenius cognoscimus Deum quam per rationem naturalem.

3. Præterea. Intellectus noster per gratiam fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur esse cognitio: dicit enim Gregorius in hom. (xxv. in Evang. à med. illius) quod ea que non videntur, fidem habent, & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis aliqua excellentior cognitio de Deo.

Sed contra est quod dicit Apostolus I. Cor. 11. 10. Nobis revelavit Deus per spiritum suum, illa scilicet que nemo principum hujus sæculi novit, idest Philophorum, ut exponit Glossa (Hier. in illum loc.)

Respondeo dicendum, quod per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quam per rationem naturalem: quod sic patet. Cognitio enim quam per naturalem rationem habemus, duo requirit, scilicet phantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile, cujus virtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

Et quantum ad utrumque juvatur humana cognitio per revelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti; & interdum etiam phantasmata in imaginatione hominis formantur divinitus magis experimentia res divinas quam ea que naturaliter à sensibilibus accipiuntur, sicut apparet in visionibus propheticalibus: & interdum etiam alique res sensibiles formantur divinitus, aut etiam voces ad aliquid divinum exprimendum; sicut in baptismo visus est Spiritus sanctus in specie columbæ, & vox Patris audita est: *Ille est Filius meus dilectus*: Matth. 11. 17.

Ad primum ergo dicendum, quod licet per revelationem gratiæ in hac vita non cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto conjugamur; tamen plenius ipsum cognoscimus, inquantum plures, & excellentiores effectus ejus nobis demonstrantur, & inquantum ei aliqua attribuiuntur ex revelatione divina, ad que ratio naturalis non pertingit, ut Deum esse trinum, & unum.

Ad secundum dicendum quod ex phantasmatis vel à sensu acceptis secundum natu-

ralem ordinem, vel divinitus in imaginatione formatis tanto excellentior cognitio intellectus habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit: & sic per revelationem ex phantasmatis plenior cognitio accipitur ex infusione divini luminis.

Ad tertium dicendum, quod fides cognitio quedam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad unum non procedit ex visione credentis, sed à visione ejus cui creditur. Et sic inquantum deest visio, deficit à ratione cognitionis que est in scientia: nam scientia determinat intellectum ad unum per visionem, & intellectum primorum principiorum.

QUÆSTIO XIII.

De nominibus Dei.

in duodecim articulis divisa.

Consideratis his que ad divinam (c) cognitionem pertinent, procedendum est ad considerationem divinorum nominum. Unum quodque enim nominatur à nobis, secundum quod ipsum cognoscimus.

Circa hoc ergo quærentur duodecim.

Primo, utrum Deus sit nominabilis à nobis. Secundo, utrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter.

Tertio, utrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso, an omnia attribuantur ei metaphoricè.

Quarto, utrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma.

Quinto, utrum nomina aliqua dicantur de Deo, & creaturis univoce, vel æquivocè.

Sexto, supposito quod dicantur analogice, utrum dicantur de Deo per prius, vel de creaturis.

Septimo, utrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore.

Octavo, utrum hoc nomen *Deus* sit nomen nature, vel operationis.

Nono, utrum hoc nomen *Deus* sit nomen communicabile.

Decimo, utrum accipiatur univoce, vel æquivocè, secundum quod significat Deum per naturam, & per participationem, & secundum opinionem.

Undecimo, utrum hoc nomen *qui est* sit maxime proprium nomen Dei.

Duodecimo, utrum propositiones affirmatiæ possint formari de Deo.

AR-

(a) Edit. Rom. sic etiam. (b) Edit. eadem veritate. (c) Rom. edit. perfectionem.

ARTICULUS I.

Utrum aliquod nomen Deo conveniat.

I. dist. xxii. quest. 1. art. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod nullum nomen Deo conveniat. Dicit enim Dionysius 1. cap. de div. Nom. (à med. ill. lect. 3.) quod neque nomen ejus est, neque opinio: & Proverb. xxx. 4. dicitur: *Quod nomen ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?*

2. Præterea. Omne nomen aut dicitur in abstracto, aut in concreto. Sed nomina significantia in concreto non competunt Deo, cum simplex sit; neque nomina significantia in abstracto, quia non significant aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

3. Præterea. Nomina significant substantiam cum qualitate; verba autem, & participia significant cum tempore; pronomina autem cum demonstratione, vel relatione: quorum nihil competit Deo: quia sine qualitate est, & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest, ut demonstrari possit, nec relative significari; cum relativa sint aliquorum antedictorum recordativa, vel nominum, vel participiorum, vel pronominum demonstrativorum. Ergo Deus nullo modo potest nominari à nobis.

Sed contra est quod dicitur Exod. xv. 3. *Quasi vir pugnavit, Omnipotens nomen ejus.*

Respondeo dicendum, quod secundum Philophum (I. Perih. cap. 1. in princ.) voces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines: & sic patet quod voces referuntur ad res significandas mediante conceptione intellectus. Secundum igitur quod aliquid à nobis intellectum cognoscitur potest, sic à nobis potest nominari. Ostensum est autem supra (art. 11. quest. præc.) quod Deus in hac vita non potest à nobis videri per suam essentiam, sed cognoscitur à nobis ex creaturis secundum habitudinem principii, & per modum excellentiæ, & renouationis. Sic igitur potest nominari à nobis ex creaturis; non tamen ita quod nomen significans ipsum exprimat divinam essentiam, secundum quod est; sicut hoc nomen *homo* exprimit suam significationem essentiam hominis, secundum quod est, significat enim ejus definitionem declarantem ejus essentiam: ratio enim quam significat nomen, est definitio.

Ad primum ergo dicendum, quod ea ratio-

ne dicitur Deus non habere nomen; vel esse supra nominationem; quia essentia ejus est supra id quod de Deo intelligimus, & voce significamus.

Ad secundum dicendum, quod quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus; nomina que Deo attribuiuntur, hoc modo significant, secundum quod competit creaturis materialibus, quatum cognitio est nobis connaturalis, ut supra dictum est (quest. præc. art. 4.) Et quia in hujusmodi creaturis ea que sunt perfecta, & subsistentia sunt composita; forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quod aliquid est: inde est quod omnia nomina à nobis imposta ad significandum aliquid completum subsistens, significant in concretionem, pro ut competit compositis; que autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non ut subsistens, sed ut quod aliquid est; sicut albedo significat ut quod aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est, & subsistens est, attribuiuntur ei (a) nomina abstracta ad significandam simplicitatem ejus, & nomina concreta ad significandam subsistentiam, & perfectionem ipsius; quamvis utraque nomina deficient à modo ipsius, sicut intellectus noster non cognoscit eum ut est, secundum hanc vitam.

Ad tertium dicendum, quod significare substantiam cum qualitate est significare suppositum cum natura, vel forma determinata, in qua subsistit. Unde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretionem ad significandam (b) subsistentiam, & perfectionem ipsius, sicut jam dictum est (in solut. præc.) ita dicuntur de Deo nomina significantia substantiam cum qualitate. Verba vero, & participia con significantia tempus dicuntur de ipso ex eo quod æternitas includit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia non possumus apprehendere, & significare nisi per modum compositorum; ita simplicem æternitatem non possumus intelligere, vel voce exprimere nisi per modum temporalium rerum; & hoc propter connaturalitatem intellectus nostri ad res compositas, & temporales. Pronomina vero demonstrativa dicuntur de Deo, secundum quod faciunt demonstrationem ad id quod intelligitur, non ad id quod sentitur. Secundum enim quod à nobis intelligitur, secundum hoc sub demonstratione cadit. Et sic secundum illum modum quo nomina, & participia, & pronomina demonstrativa de Deo dicuntur, secundum hoc (c) & pronomina, & nomina relativis significari potest.

AR-

(a) Rom. edit. nomina simplicia, & nomina abstracta. (b) Edit. cit. in textu substantiam, in margine subsistentiam. (c) Al. à pronomina, vel nominibus relativis.